

CE-I DE FĂCUT?

Aurel MOLDOVEANU

Patrimoniul cultural național reunește cele mai valoroase și mai semnificative creații ale istoriei și civilizației unei societăți. Din acest punct de vedere, el poate fi considerat ca o adevărată carte de identitate a societății respective. Prin esența sa, patrimoniul are o valoare educativă și culturală pe care nici un alt factor nu o poate egala. Nu întâmplător, principalul factor al dezvoltării turismului mondial, magnetul care anual pune în mișcare sute de milioane de turiști, este patrimoniul reprezentat prin monumente și prin obiectele expuse în muzee și expoziții.

În mod evident, păstrarea tezaurului național de valori patrimoniale trebuie să constituie o preocupare majoră pentru orice societate. În acest sens, putem afirma că unul din parametrii esențiali care distinge o societate evoluată de una neevoluată constă și în grija cu care aceasta își ocrotește patrimoniul.

Din păcate, raportându-ne la țara noastră, constatăm, cu regret, că ea nu se regăsește niciun fel în clasa țărilor avansate. Și aceasta din cauza stării generale a acestor valori, a absenței măsurilor de ordin profilactic, a modului necorespunzător în care este tratată asigurarea bazei materiale a restaurării, a ignorării, pur și simplu, a tuturor problemelor reale pe care le ridică ocrotirea bunurilor, fie că este vorba de patrimoniul mobil sau de cel imobil. Ignoranța, superficialitatea și indiferența ar fi termenii care caracterizează poziția tuturor celor care, prin atribuții, sunt implicați în ocrotirea patrimoniului.

Aceștia ar fi factorii care explică de ce asistăm neputincioși cum puținele valori pe care zburcămata noastră istorie ni le-a lăsat, mor, încetul cu încetul, sub ochii indiferenței ai instituțiilor specializate, create de societate și plătite de aceasta pentru ocrotirea patrimoniului.

Fără îndoială că vinovați de această stare de lucruri sunt deținătorii acestor bunuri. Dar și mai vinovat este Ministerul Culturii. Acesta avea obligația să determine starea și problemele bunurilor culturale și să preconizeze măsuri care să le pună la adăpost de vicisitudinile timpului, ale mediului și ale factorului uman, să emită acte normative care să impună măsurile de protecție. Sunt necesare aceste măsuri? Da. În acest sens voi da un exemplu. Ordonanța nr. 68/1994 privind ocrotirea patrimoniului, aprobată prin Legea nr. 41/1995, prevede eliminarea obligatorie a iluminatului natural și fluorescent din spațiile în care se expun obiecte de natura organică. Ei bine, în cinci ani, nici un muzeu nu a intervenit în acest sens. Nici măcar Muzeul Național de Istorie a României. Nu este primul semnal care arată că, oricât de bună ar fi o lege, aceasta nu valorează nici cât hârtia pe care este scrisă dacă prevederile ei nu sunt respectate. La noi, însă, respectarea legilor nu este un act reflex. Aceasta trebuie impusă. Ar fi trebuit, deci, ca Ministerul Culturii să impună, prin acțiuni de control, aceste prevederi, aplicând sancțiunile menționate în lege. Dar nu a făcut-o.

Ministerul Culturii s-a grăbit, în schimb, să abroge, imediat după decembrie 1989, Legea ocrotirii patrimoniului, fără a pune altceva în loc. Când, în sfârșit, după 10 ani, noul proiect al Legii patrimoniului mobil a fost trimis Parlamentului, s-a văzut că acesta nu

EDITORIAL

este nici ceea ce pretinde a fi nici ceea ce ar trebui să fie. Mai întâi, acestei legi îi lipsește esențialul: măsurile privind ocrotirea patrimoniului și obligațiile deținătorilor în acest sens. Cum ar putea atunci ocroti patrimoniul o lege din care lipsesc tocmai astfel de prevederi? Dar aceasta nu este totul. Din lege lipsesc criteriile de clasare a bunurilor, eseele pentru aplicarea legii, lipsesc măsurile privind ocrotirea patrimoniului arheologic. Comisia Muzeelor este încărcată cu numeroase atribuții de organ executiv, sunt preconizate soluții fanteziste pentru formarea specialiștilor, oficiile de patrimoniu trec în subordinea inspectoratelor județene pentru cultură. În schimb, legea a fost împănată cu fel de fel de prevederi, mai mult sau mai puțin la locul lor: atribuțiile Comisiei Muzeelor, ale Direcției Muzeelor, înființarea unui fantezist institut de cercetări cu atribuții privind formarea specialiștilor (?) etc.

Surprinzătoare și absurdă, o blasfemie chiar, este prevederea privind reatestarea conservatorilor și a restauratorilor, adică tocmai a celor care fac, totuși, ceva pentru ocrotirea patrimoniului, foarte mulți, eminent pregătiți. Mi-e greu să înțeleg cum pot persoanele specializate în istorie, artă, etnografie, care au demonstrat o atât de slabă competență la elaborarea Legii patrimoniului, să emită judecăți de valoare privind competența unor specialiști cu profil tehnic, punând astfel în discuție calitatea zecilor de mii de obiecte salvate prin restaurare, în peste 30 de ani de activitate. Dacă s-ar fi dorit ceva util în acest sens, atunci ar fi fost propunerea de a atesta cei mai mulți directori și muzeografi care nu-și îndeplinesc atribuțiile privind ocrotirea patrimoniului.

Cu foarte mici excepții, compartimentul de resort din minister a ignorat problemele de patrimoniu, ca și cum acestea nu ar fi existat. Dar cum ar fi făcut altfel, dacă problema celor care se trezesc manageri într-un sector complex de activitate este dezorientarea de care sunt cuprinși atunci când se află în afara câmpului propriei specializări? De 10 ani, acești directori au avut ca obiect aproape exclusiv de preocupare mapa de corespondență (întotdeauna umflată cu hârtii inutile) la care au lucrat cu hărmicie (aceasta nu le-a lipsit), de dimineața până seara. Cum și când să faci în aceste condiții analiza unor domenii pe care nu le stăpânești dar de care răspunzi totuși, să stabilești strategii, să elaborezi documentele normative care să reglementeze problemele, să faci controlul stării patrimoniului și a condițiilor de folosire, să impui respectarea normelor de conservare?

Prestația submediocră a Direcției Muzeelor, imobilismul său dăunător, au rezultat și din lipsa de implicare în repartizarea fondurilor muzeelor subordonate ministerului. În loc ca banii să fie alocați în mod echitabil pe baza unor priorități obiective, mai ales pentru acoperirea marilor nevoi ale ocrotirii patrimoniului, aceștia au fost inegal distribuiți de contabilii ministerului, probabil pe ochi frumoși. Mai mult chiar. Unele muzee au creșcut ani la rând bugetul ministerului în dauna altora.

În încercarea de a explica situația inadmisibilă în care se găsește patrimoniul, se invocă, adesea, absența mijloacelor materiale. Un adevărat scut de scuze cu care se apără imobilismul. Eu nu vreau să spun că ocrotirea patrimoniului se poate face în afara unei solide acoperiri materiale. Ceea ce reproșez este faptul că la adăpostul acestor justificări nu se face nimic, uitându-se că cele mai multe intervenții de conservare preventivă se pot efectua fără condiționări materiale importante. Izolarea termică, spre exemplu, care duce la îmbunătățirea stabilității microclimatice, organizarea depozitării, și altele, se pot efectua cu mijloace modeste. Cât ar costa eliminarea iluminatului natural și fluorescent, atât de dăunătoare pentru colecțiile de natură organică? Dar introducerea unor reguli stricte de mănuiere și mișcare a obiectelor? Câți bani ar solicita instruirea celor puși să mănuiască și să așeze obiectele când sunt etalate, depozitate, fotografiate etc? Sau pentru punerea la punct a sistemului de evidență, a fototecii, mai ales?

Ignoranța, însă, nu poate explica totul. Sunt destule cazuri în care se fac propuneri, se manifestă inițiativă, fără ca acestea să aibă finalitate. Obtuzitate, indiferență? Ambele.

În ultimii 8 ani am făcut încercări repetate pentru a organiza la Posada un centru de conservare experimentală, mai mult decât necesar, ce urma să cuprindă și arhiva națională de imagini a bunurilor de patrimoniu, un laborator pentru transferul imaginii de pe clișeele pe sticlă și cu suport azotat de celuloză pe peliculă specială, perenă, un centru de documentare, o școală de conservatori etc. Existau toate condițiile, iar efortul material ar fi fost minim. Zadarnic. Directorii nu au sesizat importanța inițiativei, blocând-o. Ultima încercare a fost făcută în iunie 1998, când biroul executiv, în frunte cu ministrul culturii, a aprobat proiectul. Ce s-a întâmplat apoi rămâne pentru mine un mister, pentru că inițiativa a rămas în faza de proiect. Bănuiesc că la mijloc au fost manevre subterane ale membrilor Direcției, care ar fi trebuit să o susțină.

Acum câțiva ani am insistat ca Direcția Muzeelor să introducă într-o variantă a legii patrimoniului prevederile de ocrotire care lipseau și asupra cărora căzusem de acord cu un grup de specialiști din rețea. Tot zadarnic. O încăpățănare greu de explicat. Aceasta arată că un specialist poate deveni obtuz atunci când este scos din câmpul propriei specializări, dacă îi lipsesc calitățile manageriale. Așa se explică sterilitatea noastră, de care nici măcar nu ne dăm seamă, condamându-ne să facem mereu lucrurile doar după ce au fost aplicate în alte părți ale lumii.

Ar fi deci normal ca persoanele care devin obtuze când conduc să nu fie acceptate în sistem și nici investite cu putere de decizie. Din păcate, obtuzitatea este greu de depistat, mai ales când candidatul pentru un post de director este bine pregătit în specialitatea sa. Cum capacitatea managerială nu este în nici un caz reflexul volumului de cunoaștere, procedurile de promovare bazate pe aprecierea cunoștințelor nu sunt relevante. La un candidat la funcția de conducere trebuie urmărit nu cât îi este de plin capul ci cât de bine este organizat, cu atât mai mult cu cât este vorba de o funcție importantă din minister, unde aria de cuprindere a problemelor este cu mult mai mare și mai complexă. Aceasta explică de ce directorii sunt schimbați anual, după ce se constată că nu sunt ceea ce ar trebui să fie.

Atunci când comisiile de concurs vor fi formate nu din notabilitățile din conducerea ministerului ci din persoane capabile să depisteze ceea ce este dificil de depistat - calitățile manageriale - vor fi create condiții pentru angajarea unor directori capabili să soluționeze problemele.

Din toate, capacitatea de înțelegere este, poate, cea mai importantă calitate a managerului. În absența ei apare blocarea inițiativelor. Am menționat mai sus două cazuri. Ce aș mai avea de adăugat? Doar constatarea rezultată dintr-o lungă experiență, că inițiativele nu sunt binevenite și că acestea pot fi ușor blocate, când capacitatea de înțelegere este absentă. În activitatea mea din ultimii ani aș fi putut face cu mult mai multe lucruri, dacă la direcțiile de specialitate din minister ar fi existat puțină, doar puțină, înțelegere. Paradoxal este faptul că înțelegerea, de care am beneficiat înainte de 1989 - nici atunci, totală - și care m-a ajutat să creez și să organizez sistemul național de protecție, cu toate imperfecțiunile lui, a dispărut total, odată cu instaurarea societății deschise, care ar fi trebuit să creeze drum liber inițiativei, nu s-o jугuleze.

Concluzia concluziilor, bazată tot pe o foarte lungă experiență? Dacă nu vor fi neutralizați factorii menționați mai sus și nu se va opera o deschidere totală pentru înțelegerea problemelor pe care le pune ocrotirea patrimoniului cultural național, nu vom fi în stare, niciodată, să rezolvăm problemele acestuia.